

Vesti iz Jugoslavije

(Poročevalski biro Prosvete v Jugoslaviji.)

ANTON KRISTAN—LITERARNI DELAVEC

(V. V. — Ljubljana.)

Pokojni Anton Kristan je bil predvsem mož dela, mož prakse. V tem je dosegal svoje velike uspehe, v delu je bila njegova roka najmočnejša. Toda vsega dela bi ne bilo mogoče izvesti uspešno, da ni imel krog sebe vsaj majhen kader ljudi, ki so bili v političnih in zadrugnih vprašanjih podkovani. In tega se je Anton Kristan zavedal ves čas in zato je njegova roka napisala tudi nešteto člankov, brošur in knjig, in je urejevala več leposlovnih, zadrugnih, političnih in znanstvenih revij.

Ko se je začelo med slovenskim delavstvom socialistično gibanje, je bilo potrebno potrebnosti, dati mu tiskanih programov, dati mu časopis, ki mu bo pravilno tolmačil vse domače in svetovne dogodke in ustvariti delavski tisk, ki bo uel delavce, gledati s čistimi in neboječimi očmi na reči sveta. Tega se je slovensko delavsko gibanje zavedalo in zato je razumljivo, da je pred dvajsetimi leti izšlo mnogo več brošur in knjig o socializmu in delavskih problemih, kakor pa vsa zadnja leta skupaj. Kakor je malo nerodno, moramo priznati, da so bili tudi delavski časopisi (štirinajstrednik ali celo mesečnik), sicer majhni po obsegu, a na nekaj višji stopnji kakor so danes. Pomislimo samo na dnevnik "Zarja" tik pred vojno in na življenje taktičnih dni po naših delavskih trdnjavah! Ali pa na dnevnik "Naprej" koncem vojne! Vsebinska teh dveh dnevnikov je bila brez primere na višku.

In v vseh teh časopisih najdemo članke Antona Kristana. Se več: on je bil tisti, ki je v Idriji začel l. 1903 izdajati in urejevati štirinajstrednik "Naprej", pisan v poljudnem slogu za širše občinstvo, kamor je tudi našel pot. Do l. 1908 je izhajal v Idriji, potem je izhajal v Ljubljani do l. 1911.

Za delavce je bilo treba uvesti tudi delavske žepne koledarje. Anton Kristan ga je l. 1904 izdal (Žepni koledar za slovenske delavce za l. 1904. V Idriji.) Ko je socialna demokracija dobila svoj tako zvan "Erfurtski program", ki ga je napisal Karl Kautsky, ga je slovenskim delavcem prevedel in izdal Anton Kristan. Trije zvezki (Kdo uničuje proizvodnjo v malem, Proletariat, Kapitalistični razred), so izšli leta 1908 v Idriji v založbi knjižnice Naprej, četrty zvezek (Država prihodnosti) pa je izšel l. 1911 v Ljubljani.

Dalje je napisal za slovenske delavce in delavsko gibanje štejele brošure: Socializem, Socialna demokracija in kmetstvo, Zakaj smo socialisti? Ko je bil poslanec in minister v državi SHS, je dajal javno oceno državne uprave. Napisal je brošuro "Proračun države SHS in socialna demokracija" ter "Eno leto v Narodnem predstavstvu".

Ce imamo torej beležiti precej dobre literature za delavsko gibanje med Slovenci, in to ob začetkih gibanja, potem je to nemala zasluga pokojnega Antona Kristana, ki je pisal, prevajal in izdal ter sam založil mnogo brošur o temeljnih vprašanjih socializma.

In ko se je zadnja leta posvetil malone izključno gospodarskemu zadrugnemu delu, je obujal preteklo delavsko gibanje in pisal njegovo zgodovino. Leta 1927 je izšel prvi del te zgodovine pod naslovom "O delavskem in socialističnem gibanju na Slovenskem do ustanovitve jugoslovanske socialno-demokratske stranke (1848—1896)". Njemu bi moral slediti drugi del, o del. gibanju od 1896 do prevrata ko se začne novo življenje stranke.

Ce omenimo še, da je dve leti izdal znanstveno revijo o delavskih vprašanjih "Naši zapiski" ter da je tudi prav do zadnjega napisal mnogo političnih člankov v razne časopise in revije — potem je bilo njegovega literarnega dela vsekakor za polno.

tično delavsko gibanje zelo veliko.

Glavne svoje sile pa je posvečal zadrugnemu delu in zato imamo izpod njegovega peresa tudi mnogo brošur in razprav o zadrugnih vprašanjih. Ko je začel širiti misel o delavskem zadrugstvu, je izdal v Idriji knjigo "O konzumnih društvih", med vojno in po vojni pa je izdal mnogo brošur o zadrugstvu: Bodoči razvoj zadrugnega gibanja, Za prehrano in preskrbo delavstva, Jubilej dela, Delavsko zadrugno gibanje v Sloveniji, Stan in Dom, Žena in zadruga l. t. d. Vse to so brošure, ki jih je pokojni poslal med slovenske sodruge zadrugnike in tako utrjeval temelj zadrugne delavske misli. V prevodu je izdal Wildbrandtov "Praktični socializem".

V avesti si, da je treba, da ostanemo zadrugniki stalno med seboj v vezi in da se utrdi zveza med zadrugami ter njihovo Zvezo gospodarskih zadrug, je začel izdajati in urejevati mesečnik "Konzument", ki izhaja od l. 1923 do danes in je glasilo vseh slov. delavskih zadrugnikov.

Poleg te redne publikacije je omoval še drugo. Vsako leto je izšel potrebiti in praktični "Zadrugni koledar". Prvi letniki so šli 1911, 1912, 1913 in 1914. Med vojno koledar ni izhajal, začel je izhajati spet l. 1924 ter izhaja še vedno.

Ko je propadel mesečnik "Kres", ki ga je izdajala "Svoboda" eno leto in dva ali tri mesece in je ostalo slovensko soc. delavstvo brez svoje leposlovne in družinske revije, je Anton Kristan 1924. začel izdajati mesečnik "Pod lipo", ki je izhajal štiri leta (1924, 25, 26, 28). Z njemu lastno podjetnostjo je mesečnik dvignil na visok nivo literarne revije, grupiral je krog nje vse delavske pisatelje in pesnike ter pritegnil k sodelovanju tudi naše pisatelje in publiciste z one strani oceana, kar je prvič uspelo kakemu slov. listu.

Ko je obiskal rojake v USA, je napisal svoje vtise in opombe v knjigi "V Ameriko in po Ameriki". Je to prva slovenska knjiga, kjer je nekdo napisal o svojih vtisih iz Amerike tako, kakor jih občuti Evropec, ki stopi na ameriška tla. Knjiga je zbudila med Slovenci mnogo zanimanja.

Vse to je le kratak, bežen pregled na literarno delo pokojnega Antona Kristana. S svojim peresom je podpiral delavsko gibanje od njegovega početka do zadnjih dni, ko je pripravil gradivo za knjigo "O demokraciji" (na to misel je prišel po 6. januarju 1929) ter za drugi del Zgodovine del. gibanja.

Z Antonom Kristanom je torej res umrl mož dela, vsestranskega dela.

Kaj so meščanski listi posebno opazili pri odkritju Cankarjevega spomenika

Ljubljana, 12. avgusta 1930. V svojih poročilih o odkritju Cankarjevega spomenika, podčrtavajo meščanski časopisi te stvari:

Prejšanji večer se je vršila lepa bakljada po trgu.

Druga dne so prihiteli na proslavo razni zastopniki oblasti in vojaštva.

Sprejeto je otvorila konjenica Sokolov. Sprejeto je šel v cerkev, kjer je bila maša.

Ob odkritju spomenika je predsednik odbora najprej pozdravil zastopnike oblasti in vojaštva.

Ko je padla zavesa in je bil Cankarjev spomenik odkrit, je godba zaigrala Bože pravde, Lepo našo domovino in Naprej, zastava Slave.

Da so Cankarja razglasili za rodoljuba, ki je pomagal graditi današnjo samostojnost in svobodo.

Številne nesreče na deželi

Avtokarambol v Domžalah. — Včeraj je prišlo v Domžalah do karambola avtomobila in voza. Karambol ni zahteval posebnih žrtv, a lahko bi bil postal usodnejši. Iz Trzina proti Domžalah je vozil inozemski avto ter zavil v trg n da bi zmanjšal hitrost. Z nekega dvoriča pa je baš te-

daj zapeljal na cesto svoj voz kmet Grčar iz Trzina. Na vozu je bil poleg njega še njegov sinček, star 5 let. Oba sta se nenadoma znašla na cesti drug drugega nasproti in avto je z vso silo zadel v sprednji del voza, pretrgal vprego, da je konj preplašen zdirjal po cesti, Grčarja pa je s sinom vrglo na cesto. Vendar k sreči nista odnesla težjih poškodb. Grčar je dobil lažjo rano na obrazu, sinček pa je ostal le preplašen. Sofer in kmet sta se kar brž poravnala, sofer je plačal 500 Din, otroku pa je dal 10 lir, za čokolado, da se je potolažil. Sofer je potem odpeljal.

Opasnost poplav za zdaj prešla. — Prejšnji teden je mnogo deževalo, pa so vse vode pri nas zelo narastle. S hribov so se vdrli hudourniki v doline, Sava je narasčala in bila vsa kalna in umazana. Ljubljana se je dvignila, da je mnogo mostov ogradila, Sava se je v dolini proti Litiji razlila preko bregov po prodiščih, s seboj prinaša les, celo sadje i. t. d. Tudi manjše reke so narastle in napravile že nekaj škode. Tako je Nevljica pri Kamniku pričela rušiti svet za pilotsko steno. Morali so jez nekoliko podreti, da so dali prosto pot vodi. Prav tako je narastla Bistrica.

Toda v soboto je prenehalo deževati, včerajšnji dan je bil lep in danes se drži tako kompromisarsko, da ni ne toplo ne mrzlo, pač pa jesensko. Povsod je vreme povsem jesensko. Hladno je da bi človeka skoraj da zeblo. Tako je bilo letos zelo malo poletja. Bodo imeli menda res oni prav, ki trdijo, da je kebrovo leto vedno deževno.

To slabo vreme ni ugodno zlasti za Savinjsko dolino, kjer se baš pripravljajo k obiranju hmelja. Tunkaj pa so doživeli v četrtek celo nevihto, ki k sreči ni zavzela velikega obsega. Potokla pa je toča precej v Dobrovljah, v Gorčah, Braslovcah, Poljčanah, in škoda našega kmečkega življa širom Slovenije je letos radi vremenskih uim precejšnja. Kolikor ni toča pobila, ko je šlo žito v klasje, pobija sedaj posevke.

DROBIŽ

Prelep. — V Godešlju pri Stari Loki so se zbrali fantje ter šli v Medno plesat v neko gostilno. Med njimi je bil tudi Ivan Fabjan, star 22 let. Neki tuj fant se je pri plesu spril s Fabjanom. Tujec je potegnil nož ter štirikrat sunil z njim Fabjanu v hrbet. Prerezal mu je pljuča ter je stanje Fabjanovo zelo nevarno.

Težje se je ponesrečil sodnik Jernej Stanje iz Celja. Peljal se je na motociklu iz Celja proti Ljubljani, pa je padel z motorja ter se znatno poškodoval po nogah, glavi in vsem telesu. Stante je že dokaj znani dramatik in pesnik.

Pri Stožicah se je pripetila včeraj znatna nesreča. Služkinja Julijana Jutršek je peljala krmno z vozom. Konj pa se je splašal in Julijana je padla pod voz, ki je šel čez njo. Dobila je hude poškodbe in je malo upanja, da ostane živa.

V Trstu je šel Sletni Milan Habjan v hrib, kjer ga je domači konj brenil v trebuh. Pripeljal so fanta v ljubljansko bolnico s hudimi poškodbami. Tudi za njegovo življenje se boje.

Neki posestnik B. I. iz Srebernika pri Sv. Petru pod sv. Gorami je imel navado, da je z raznimi razstrelivi lovil ribe. Blizu vasi Polje je hotel spet loviti na ta način. Imel je s seboj dinamične naboje s prižigalno vrvi. Ko je vrvičo prižgal ter hotel vreči v vodo, mu je naboj v roki eksplodiral ter dobesedno odtrgal obe roki v dlaneh. Tudi po obrazu ga je razpraskalo. Prepeljali so ga v bolnico v Brežicah.

Nesreča kolesarja na Gorjanjih. — V nedeljo je večja skupina kolesarjev napravila izlet na Gorjanje. Med njimi je bil tudi Franc Šiško iz Jutre vasi. Ko so se proti večeru vračali, je na neki ostri serpentinji Šiško kolo spodneslo ter je padel tako nevarno, da je oblezel na cesti nezavesten. Ker je bil menda zadnji od skupine, ga ni nihče opazil. Ponesrečenca so našli šele kasneje delavci iz Zajčje vrha, ki so se odpravljali na delo. Prenešli so ga v Cerovec, kjer so mu nudili prvo pomoč. Kasneje so ga prepeljali v kandijsko bolnico. Njegovo stanje je nevarno.

PROSVETA

Vesti iz Primorja

Minister za korporacije Bottai je posečil nedavno tržaško trgovsko univerzo. Pozdravil ga je rektor Morpurgo, ki je končal svoj nagovor s prošnjo, da naj sporoči vladnemu načelniku, da je za prestiž Italije napram zaledju neobhodno, da se dvigne sedanja univerza do važnosti, katere ji pritiče na samo v interesu mesta, marveč tudi v avrhu, da se postavi očitno znamenje rimske resnosti na meji domovine. Minister Bottai je rektorja zagotovil, da bo obrazložil njegovo prošnjo vladnemu načelniku. Za vzdrževanje sedanjega trgovske univerze v Trstu prispevajo: država 470.000 lir, deželni gospodarski svet 85.000 lir, občina 40.000 (brezplačna nastanitev), tržaška provinca 17.000 lir, videmska 15.000 lir, istrska 15.000 lir in goriska 3500 lir.

V letošnjem septembru otvori "Italia Redenta" štiri nove ašile, in sicer v Kostanjevici in Brestovici na Krasi, v Steverjanu v Brdih in v Kalu na Kanalškem. S temi bo azilov v Julijaki Krajini 149. Fašistični tisk izjavja, da tam, kjer ni azilov, učitelj v prvem razredu osnovne šole ne ve, kaj početi s slovenskimi otroki in tako mora ponavljati prvi, razred izredno visoko število otrok.

Radiofončna postaja v Trstu bo inavgurirana ob novem letu 1931. Najbrž bo postavljena na Trsteniku. Imena bo 10 Kw in bo za rimsko postajo najmočnejša.

Magnat proti zavarovanju zoper brezposelnost

Trdi, da bi bilo ališno zavarovanje škodljivo in navaja izjave raznih konservativcev, ki vidijo v tem nekaj nezdravega

Washington, D. C. — (F. P.) Medtem, ko vsa znamenja kažejo, da čaka milijone brezposelnih pomanjkanje in lakota tekem prihajajoče zime, pa je prišel John E. Edgerton, predsednik Narodne asociacije tovarnarjev na dan z izjavo, da je zavarovanje proti brezposelnosti nepotrebno in tudi škodljivo za Ameriko. Poseben komitej organizacije tovarnarjev je pripravil okrožnico, ki je bila tiskana na 40. straneh in Edgerton jo je razposlal raznim organizacijam s pripombo, da je ta okrožnica plod "zelo popolne in natančne preiskave in proučevanja" raznih "izvedencev" njihove organizacije. V omenjeni propagandistični okrožnici so navedene razne izjave, ki so jih podali tekem minulega desetletja Hoover, Mathew Woll, Samuel Gompers, voditelji angleške Zveze železnice in razni duhovniki in profesorji, ki nasprotujejo sploh vsakemu socialnemu zavarovanju.

O Wollu trdi, da je izjavil, da brezposelnostno zavarovanje ne bo nikomur pomagalo do dela in da je namen tega zavarovanja napraviti vladno paternalistično. Edgerton seveda ne pove, da Woll zato nasprotuje brezposelnostnemu zavarovanju, ker je zainteresiran v dobičkanosti privatnih zavarovalniških podjetij. O Hooverju pa pravi, da je dokazal, da je "teorija ljudskega brezposelnostnega zavarovanja nezdrava" z izjavo: "Mi smo se zaenkrat rešili tega škodljivega načina od pomoči, ki bi bila za vladno veliko breme."

Kot nadomestilo za socialno zavarovanje ponujajo magnatje razne vrste privatnega zavarovanja proti brezposelnosti, javna dela, "sezonsko mezno uravnanje" in podobno. Brezposelnost v Zd. državah je Edgerton kar najbolj mogoče "omejil" in mestoma celo dvomi, da sploh eksistira brezposelnostni problem. Končni argument proti brezposelnostnemu zavarovanju pa je izražen v izjavi, da bi to vodilo do drugim form socialnega zavarovanja, kot zavarovanja za slučaj industrijskih nesreč ali boleznih, slabega zdravja in starostnega zavarovanja, kar po Edgertonovem mnenju opravičuje proteste proti ljudskemu zavarovanju proti brezposelnosti. Edgerton vprašuje: "Ali želimo vpostaviti kompletni sistem socialnega zavarovanja v Zedinjenih državah?" Industrijski magnatje odgovarjajo z ne, delavci pa pravijo, da.

Na Meadow Brook, N. Y., se bo do dni vršila mednarodna tekma poloigralcev. Polo ni igra delavskih slojev, temveč igra multimilijonarjev. Na sliki je videti angleški team poloigralcev, ki se bodo konali z Amerikanci. V obeh državah vlada velika brezposelnost, kar je omeknjeno mimogrede.

Legionarski kaplan pravi, da je bil Krist zagovornik vojaške pripravljenosti

Cincinnati, O. — George F. Kettel, narodni kaplan Ameriške legije, je dejal pred konvencijo obiljake podružnice legije, da je bil Krist zagovornik nasilnih metod pri reševanju mednarodnih sporov in seveda tudi vojaške pripravljenosti. "Krist je verjel v vojaško pripravljenost", je dejal kaplan. "On je rekel, da 'močni oboženi moč obdrži svoj dvor, dokler ne pride še močnejši od njega in mu vzame njegovo hišo in služabnike.'"

Javne šole bodo začele s poukom 2. septembra

Chicago. — Benjamin F. Buck, pomočni superintendent javnih šol v Chicagu, je naznanil, da se bodo šole otvorile v torek, 2. septembra.

V prošlem šolskem letu je pohajalo javne šole pol milijona otrok in pričakuje se, da se bo število učencev v tem letu povečalo za 25.000 učencev.

Agitator kaznovan

Cicero, Ill. — Joe Dallet, organizator Lige metalnih strokovnih uni, ki je neodvisna delavska organizacija pod vplivom radikalcev, je nagovoril delavce pred tovarno Western Electric družbe v Ciceru, za kar je bil aretirani, ker je govoril brez dovoljenja. Sodnik ga je kaznoval pogojno na \$100 denarne globe, katero bo moral plačati čim spet zagreši kak podoben prestop. Ker policija noče izdati dovoljenja za zborovanje, ki jih hočejo uprizarjati levicariji v namenu, da organizirajo delavce elektrarskega trusta, agitatorji nadaljujejo s svojim delom brez dovoljenja in nagovarjajo delavce kar pred tovarnami.

Poljska banka propadla

Hammond, Ind., 27. avg. — Spekulacije, ki jih je vršil Boleslav Salik, tajnik-blagajnik Trust & Savings banke v Hammondu so povzročile, da je morala institucija prenehati s poslovanjem.

Prebivalstvo na jugu narasča

Atlanta, Ga. — Industrija, ki se zadnja leta razvija v južnih državah, je odgovorna za hitro narasčanje prebivalstva raznih mest, v katerih so se nastanile razne industrije in za istočasno padanje števila prebivalstva na deželi. Večja in manjša mesta v devetih južnih državah kažejo velik porast prebivalstva, kajti delavci iz podeželskih okrajev hitijo v mesta, kjer se jim obeta več zasluska. Mnogo zamorcev se je preselilo v mesta, ki so v zadnjih letih postala industrijska središča. V mestih, kjer se je ustalila tekstilna industrija, je porast prebivalstva še posebno znaten. Podeželski okraji pa medtem stalno izgubljajo na prebivalstvu, ki se krči valed tega odtoka v mesta.

Ali ste še naročili Prosveto ali Mladinski list svojemu prijatelju ali sorodniku v domovino? To je edini dar trajne vrednosti, ki ga za mal denar lahko pošljete svojem v domovino.

VARUJTE TISTE NOGE

ki vam pomagajo do življenjskega zaslužka

Ako mnogo hodite, tedaj bi morali nositi čevlje z Goodyear Wingfoot PODPLATI in PETAMI. Narejeni so pri isti družbi, ki izdelava več kot eno četrtno vseh gumijevih OBROČEV, kar jih je prodanih v Ameriki.

Goodyear Wingfoot PODPLATI vzdrževate vaše noge suhe in ohranijo čevlje čedne in prostrne. Obvarujejo vas tudi, da ne padete na spolkih krajih. Trpežnost je

mного večja, kot pri drugih PODPLATIH. Goodyear jamči za to.

Goodyear Wingfoot PETE so narejene iz novega prožnega gumija. Te PETE odzamejo vno teko hoje—in so prava olajšava na vaših potih. Na milijone več ljudi nosi Goodyear Wingfoot PETE, kot pa katere druge vrste. Recite čevljarju, da želite imeti Goodyear—ker to je najslavnejše ime gumijastih izdelkov.

GOODYEAR

WINGFOOT PETE IN PODPLATI
Narejeni pri izdelovalcih svetovno znanih Goodyear gumijevih OBROČEV.

